

نقش نیت در ثواب های دنیوی و اخروی

نسرین انصاریان

مدرس و پژوهشگر جامعه‌الزهراء (س)

پست الکترونیکی: nasrin.ansarian@yahoo.com

خلاصه

مفهوم برخی واژگان در منابع دینی مخصوصاً قرآن کریم، از ارزش و تقدس خاصی برخوردار است یکی از این مفاهیم «ثواب» است که برای دست‌یابی به آن مومنان نهایت سعی و تلاش خود را می‌کنند، پیداست که برای رسیدن به این امر شناخت عامل و عنصر اصلی آن اهمیت دارد؛ این پژوهش با بهره‌مندی از روش تحقیق عقلی و وحیانی به روش گردآوری کتابخانه‌ای و با پردازش توصیفی تحلیلی به تعریف و تبیین «ثواب» پرداخته و با عنایت به موارد استعمال آن در قرآن به دنبال رسیدن به عنصر کلیدی و عامل اساسی ثوابهای قرآنی بود؛ دست‌آورد تحقیق این شد که خداوند آثار و نتیجه اعمال حسنه را با توجه به درجه خلوص نیت هر شخص در دنیا و آخرت عطا می‌کند و حد‌اعلای ثواب اخروی، برای فردی است که اعمالش را در نهایت اخلاص انجام داده باشد.

واژگان کلیدی: ثواب الهی در دنیا، پاداش حسنه غیر مومن در دنیا، پاداش حسنه مومن در دنیا، ثواب اخروی ناشی از خلوص نیت، رابطه ثواب اخروی با عبودیت.

۱. مقدمه:

یکی از مسلمات ادیان الهی از جمله اسلام رسیدن به جزای اعمال است، در قرآن جزای شر از جنس همان عمل آمده خواه جزای شر در دنیا باشد مثل آیه ۴۵ مائده: «أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنفَ بِالْأَنفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ» و یا جزای شر در آخرت مثل آیه ۱۲۶ نحل: «إِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ»؛ ولی برای جزای خیر هیچ‌گاه همان لفظ عمل نیامده چون پاداش در اسلام، به مقدار عمل نبوده و چند برابر است همان‌طور که آیه ۲۶۱ بقره: «وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ» به این مطلب اشاره دارد، لذا برای جزای خیر واژه‌هایی مانند ثواب، اجر و ... آمده که هر کدام موارد استعمال خاصی دارند.

یکی از این واژه‌ها که بر پاداش اعمال حسنه در دنیا و آخرت دلالت دارد «ثواب» است، این نوشته در صدد پی‌بردن به شناخت عنصر کلیدی و عامل اصلی آن است؛ اهمیت مطلب این است که مسلمانان در همه اعصار به دنبال کسب ثواب بوده و هستند ولی چه بسا به دلیل عدم اطلاع از عامل اصلی آن علی‌الرغم انجام بسیاری از اعمال توفیق‌چندانی در کسب ثواب نداشته‌اند.

ضرورت بحث نیز از این جهت است که در عصر حاضر که دسترسی به اطلاعات و حوادث جهان به سهولت امکان‌پذیر است و اخبار و حوادث هر گوشه از عالم، سریعاً به اطلاع همگان می‌رسد چه بسا از طرف غیر مسلمانان اعمال به ظاهر پسندیده‌ای صورت گیرد که از جانب مسلمانان یا انجام نمی‌شود و یا در حد محدودی صورت می‌گیرد و این امر ایجاد توهم کند که غیر مسلمانان به دلیل انجام آن اعمال در آخرت ثواب بیشتری خواهند برد.

پیشینه تاریخی این مسئله به اوائل صدر اسلام برمی‌گردد به طوری که ائمه در پاسخ به پرسش‌های مسلمانان در مورد ثواب هر عمل، احادیثی را بیان می‌کردند که در کتب روایی به وفور یافت می‌شود.

پیشینه نگارشی آن نیز به اوائل قرن سوم برمی‌گردد در ابتدا اندیشمندان دینی در لابلای مطالب فصولی را به این موضوع اختصاص می‌دادند از جمله در کتب: الأدب المفرد (ص ۲۱۳) و الکافی (ج ۲، ص ۲۴ و ۸۷) و ترجمه خصال شیخ صدوق (ج ۱، ص ۶۵) و إحياء علوم الدین (ج ۵، ص ۱۳۳) و کیمیای سعادت (ج ۲، ص ۳) و مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار النص (ص ۲۷۶) و المحجة البیضاء فی تهذیب الإحياء (ج ۶، ص ۱۵۵) و ترجمه بحار الأنوار (ج ۱، ص ۱۸۴ و ج ۲، ص ۲۵۲) و منهج الیقین (ص ۲۷۹) و شرح محقق خوانساری بر غرر الحکم و درر الکلم (ج ۱، ص ۱۰۲ و ۳۸۰)